

Kapcsolataink érzelmi tartalma

„... az érzelmi s érzéki öröm... éppúgy feltétele az ember egyensúlyi állapotának, mint az életnek az oxigén.”

Christian Langlois

A TECHNIKA ÉS A MŰSZAKI tudományok robbanásszerű fejlődésével az emberiség életében megjelentek a színes televíziók és a lehallgató készülékek, a bonyolult ipari folyamatokat vezérlő számítógépek és az atom- majd a neutronbombák. A kor embere sajátos dilemmával találkozhat, amelyben nem egyénileg, közösségben kell döntenie: vajon minden erejét, energiáját az anyagi jólét fokozására fordítja, és belenyugszik a humánus elvesztésébe, az eldologiasodásba, az elembertelenedésbe, vagy féltő gonddal megőrzi emberségének évezredek alatt felhalmozott kulturális, morális értékeit is. A dilemmát kortársaink három egymással érintkező területen fogalmazták meg a legélesebben. Moravia a ljubjanai Pen kongresszuson: szükség van-e *irodalomra*;

vajon az egyre nagyobb teret hódító képi kultúra nem szorítja-e ki hagyományos szerepéből a Gutenberg galaxist, a betűkultúrát?

Francois Sagan írásaiban: szükség van-e *érzelmekre*;

kérdés helyett tömör kijelentésben fogalmazza meg álláspontját: a legtermészetesebb életforma – írja – az érzelem nélküli élet,

végül napjainkban Christian Langlois: szükség van-e *művészetre*?

Chr. Langlois francia építész és esztéta a Tudományok és Művészetek Európai Akadémiáján tette fel kérdését, de megadta rá válaszát is: „Az idők kezdetén, amikor a legtermészetesebb lett volna, hogy az ifjú emberi faj csakis a megélhetésre s a létfenntartásra összpontosítsa teljes szellemi tevékenységét, az ember paradox módon, idejének és erejének egy részét haszontalan, de bámulatos szépségű művek megalkotásának szentelte, olyan művek megteremtésének, melyeknek tökélye kivívja a XX. század emberének csodálatát”, s nyilván hasonlóképpen lesz ez a jövő évszázadokban is (Nagyvilág, 1981:11. p. 1696.), amint a saganai kérdésfelvetésre is a Biblia ősi szövege rezonál: „ha szeretetem nincsen, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom” (Szt. Pál 1. levele a korinthusiakhoz).

Iskoláinkban mindezek a kérdések nem elméleti, hanem *gyakorlati problémák-ként* vetődnek fel. Egyrésztől nevelésméлетünk egyik száműzöttjét láthatjuk az érzelmi nevelésben, amelyről hosszú évtizedek óta alig esett szó (bár a MM az egyik tanév „főfeladatát” határozta meg benne). Másrésztől a pedagógia egyik hétköznapi gondjává lépett elő az a tény, hogy gyermekeink nagy tömege *érzelemszegény* környezetben él. Mindjárt hozzátehetjük, hogy ez a tipikussá vált megállapítás leegyszerűsíti a valóságot, mert helyesen úgy kellene fogalmaznunk, hogy nagyon sok gyermek életéből hiányoznak a *pozitív érzelmek*, de annál több negatív érzellemmel telítődnek (indulatokkal, agresszív vágyakkal), hiszen alapvető szükségleteik kielégítetlenül maradnak, nem élhetik át a szeretetet, az odatartozás, a védettség, a tökéletes bizalom élményeit, mert ezek helyett

- forintokat kaptak csupán,
- családi státusuk bizonytalanná vált (válások, állami gondozottak, veszélyeztetettek stb.).

- és számolnunk kell azzal is, hogy a filozófiailag legképzetlenebb társadalmi rétegekben terjed valamilyen *vulgáregzisztencializmus*, amely hihetetlen önzésével, anyagiasságával, élvezethajszolásával teremt hátrányos helyzetet gyermekeink számára. A mauriaci „érzelmi sivatagban” hosszú ideig az iskola sem tudott oázist biztosítani a gyermekek részére, akiknek mindennapi viselkedésére ez az érzélem „nélküli” önzés ütötte rá bélyegét (tiszteletlenség, udvariatlanság, durvaság stb.).

A biológusok szerint érzelmeink magasabb rendű idegrendszeri tevékenység termékei, és három csoportra oszthatók, mert vannak:

- a) érzékleti - belső szerveink állapotát tükröző, ösztöntörékvéseinket kísérő;
- b) fizikai - a tevékenységeket, különösen a munkát kísérő érzelmek, mint pl. a munkaöröm, a sikerérzés;
- c) és képzeti - amelyek „fogalmakhoz” kapcsolódnak, mint intellektuális, etikai vagy esztétikai *érzelmek*.

Kétségtelen, hogy nagyon tanulságos ez az osztályozás, nekünk azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy a személyiség mint oszthatatlan totalitás (teljesség) *biogén, pszichogén és szociogén tényezők integrált egysége*, amelyről szükségszerűen hamis képet kapunk, ha kizárólag biológiai, szomatikus vagy pszichés, illetve szociális oldalról közelítünk feléje. Érzelmeinknek is vannak biológiai, idegrendszeri, pszichés és szociális tartalmai, amelyek *együtt* jelentkeznek, s együtt biztosítják egy adott helyzetben a kellemes vagy kellemetlen érzést, a környezettel való harmónia létrejöttét vagy felbomlását. Költői képekkel fejezte ki mindezt Vörösmarty, amikor megfogalmazta: kéjt vesz, ki kéjt szórakozva kerget, mert a boldogságot sem a kincs, sem a hírnév, sem a gyönyör *egyedül* nem hozhatja létre. A boldogság nem tartós állapot, hanem kemény munkával, próbára tevő erőfeszítéssel kivívott átmeneti, többnyire pillanatnyi helyzet. A pedagógia egyik évszázados igazsága éppen ezért, hogy az a kor, amely gyermekeiből „boldog nemzedéket” kívánt nevelni, mindig arra törekedett, hogy *küzdőképességét* fokozza, helytállásra tegye alkalmassá, s ne valamilyen élveteg bábokat faragjon belőle.

A történelem és tanítása remek példákat kínál ennek az igazságnak a megértésére. Gondoljunk pl. IV. László életére vagy arra, hogy a Habsburgok előbb elnémetesítésre szánták főnemeseinek fiait, ha ez nem sikerült, beérték azzal is, hogy nihilista play-boyokat neveljenek belőlük. Történelmünk sajátossága, hogy ezek a törekvések többnyire kudarcot vallottak (pl. Mária Terézia testőrei, Bessenyeiék vagy az ifjú Rákóczi nevelésében).

Érzelmeink lényegét a következőképpen közelíthetjük meg:

Az objektív valóság	külső, belső ingerei, hatásai az emberben	<i>érzéseket</i> keltenek
érzései segítségével	tudomásul veszi az ingereket, kellemes vagy kellemetlen hatásait	<i>érzetei</i> lesznek
érzetei kifejezik	hogy a világot nemcsak értelmével fogja fel, hanem hozzá	<i>emocionálisan viszonyul</i> is
az emocionális viszonyulás	teszi lehetővé, hogy az ember a világhoz való szubjektív viszonyát	emocionálisan <i>átélbesse</i>

ez az átélés	hatalmas energiákat szabadít fel benne, amelyek arra készítetik, hogy a kellemes érzéseket kiváltó cselekvéseit megismételje	törekvés vágy mihelyt konkrét kívánság
Kívánsága	tudatosítja benne az adott személyekhez, dolgokhoz fűződő viszonyát	érzelmet

(Kerékgyártó: Érzelmi nevelés, Bp. Nevelő 1974:4., p. 28–37.)

Rubinstein meghatározása szerint: az érzelem az ember viszonya a világhoz, ahhoz, amit „közvetlen átélés formájában tapasztal és cselekszik”. Idegrendszerileg érzelmeink az ingerlés (gátlás), feszültség, feloldás ívéen jönnek létre, s különböző reakciókat váltanak ki az emberekből: az arc elpirulásától, a kéz reszketésén át az örömjongásig szóródnak a lehetőségek. Kovaljov az érzelmeket tulajdonságoknak tekinti azon az alapon, hogy átélt érzelmeink bizonyos reagálási módokat rögzítenek a személyiségben, aki eszerint más és más módon reagál a jó vagy a rossz hírre, sikerre vagy kudarcra stb.

ÉRZELMEINK KELETKEZÉSE feltételezi, hogy minden ember számára vannak olyan személyek, tárgyak, dolgok stb., amelyek kiemelt szerepet játszanak életében, mert

- a) azokat más személyeknél, tárgyakkal *fontosabbnak* tartja;
- b) felismeri ugyanis, hogy azok számára különösen *értékesek*;
- c) ezért azokat más személyek, dolgok stb. *elé helyezi*;

amint ezt remekül ábrázolta Petőfi Sándor két párhuzamos versében, A kutyák, illetve A farkasok dalában. A kutyák a nyugalmas életet preferálták, a farkasok a szabadságot, s ebből a különbségből egész életmódjuk, életszemléletük különbsége is felfejthető.

- d) a kiválasztott személyek, dolgok, cselekvések, életmódok ítélete szerint – megvalósítják *az igazról, jóról, szépről* alkotott eszményeit, tehát nem egyszerűen jók, szépek vagy igazak, hanem neki jelentik ezek megvalósulását;
 - jelentősek abból a szempontból is, hogy hozzájuk kapcsolódnak *szükségleteinek kielégítései*;
 - számukra erkölcsileg, társadalmilag, egyes esetekben és egyes személyeknél kizárólag praxikusan *hasznosak*;
 - vagy egyszerűen csupán kellemesek, élvezetesek, tehát számukra élvezeteket biztosítanak.

Ha végigtekintünk ezen a soron, megértjük, miért mondhatta Siskin, hogy egy emberről akkor rendelkezni valóban megbízható információkkal, ha ismernénk céljait, az igazról, jóról, a szépről alkotott eszményeit, mit tart helyesnek, értékesnek vagy éppen hasznosnak (Siskin: A marxista etika alapjai). Mihelyt valaki személyek, dolgok szerepét felismeri, hozzájuk fűződő viszonya nem reked meg intellektuális síkon, *érzelmi színezetet, tartalmat* kap. Érvényes ez valamennyi emberi kapcsolatunkra is. Gyermek és szülők, barátok, szerelmesek stb. kapcsolatai üres formákká szegényülnek, ha nincs ilyen meghatározó érzelmi tartalmuk.

Már az iskolás gyermek személyiségéről is akkor kapunk hiteles képet, ha felismerjük, miket tart fontosnak. Arra azonban vigyáznunk kell, hogy hamis alternatívákat még elméletben se teremtsünk, mert *általában* nem választhat egy gyermek a tanulás és a játék között, de egy adott szituációban ismerje fel, hogy játékát abba kell hagynia, s legfeljebb kötelességeinek, feladatainak elvégzése után folytathatja.

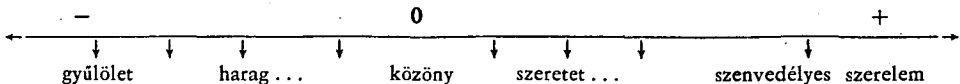
Nevelési szempontból semmiképp sem közömbös, vajon ezek a fontos dolgok a gyermek életében *családon* belüliek vagy kívüliek, *iskolán* belüliek vagy kívüliek, s végül *társadalmon* belüliek vagy kívüliek-e. Ezzel kapcsolatban is vigyáznunk kell, hogy nincsenek *kizárólagos jelenségek*, egy dolog csak akkor előzheti meg a másikat, ha azonosságok, hasonlóságok vagy különbségek vannak közöttük, de logikailag azonos sorba tartoznak.

Szellemesen írja Kosztolányi, hogy képtelenség dönteni, ha azt kívánják az embertől: választson egy jaguár (állat, nem gépkocsi) és egy csók között. Hajlamosak vagyunk hamis szembeállításokra, a belőlük fakadó féltékenységekre. Nem szabad arra következtetni, hogy egy gyermek nem szereti szüleit vagy tanárait azért, mert egy adott helyzetben szívesebben van barátainak, osztálytársainak a társaságában, mint velük. A situációtól elszakítva semmiről se ítélkezzünk, mert nagyon könnyen tévedhetünk. Ellentétet csak abban lássunk, hogy a gyermek választása társadalmi vagy társadalmon kívüli dolgokra esik-e. Milyen társasághoz, milyen viselkedési mintákhoz vonzódik.

Érzelmeink között intenzitásuk alapján is különbséget tehetünk:

a hangulatok	vagyunk szomorúak, feszültek, vidámak nem tudatosult viszonyok, pl. nem tudjuk megmondani, miért, mitől	
az emóciók	aktuális élmények reakciói, pl. vizsgadrukk, várakozás	
indulatok	felfokozott, gyors ingerválaszok	
morális esztétikai intellektuális praxikus	érzelmek	helyes cselekedet stb. öröme egy műalkotás élvezete a szellemi munka élvezete egy gyakorlati feladat sikere
szenvedélyek		mély, tartós, az egész személyiséget hatalmába kerítő érzelmek

Irodalmi olvasmányaink mindegyikre adnak mintákat, lényegesnek tarthatjuk, hogy elemzésükkor az esztétikai formák mellett ezekre is figyelmet fordítsunk. Gondoljunk csak pl. a János vitézre vagy a Toldira. Alkalmat nyújtanak arra is, hogy életszerűen láttassuk, hogy egyetlen érzelem is a lehetőségek kimeríthetetlen variációit hordozza, pl. a csendes örömtől a lángoló szenvedélyig. Érzelmeink nem intellektuális síkon bontakoznak ki, de elősegíti érzelmi világunk gazdagítását, ha az érzelmek szerepéről, jelentőségéről ismereteket szerzünk. Minden tantárgy lehetőséget kínál, bár kétségtelen, hogy legjelentősebb szerepük *a bumán tárgyakkal* van: az irodalomnak, a történelemnek, a rajznak, az éneknek, s valahol a természettudományok határ-szélén a földrajznak. Nagyon fontos, hogy segítségükkel a gyermekek fogékonyságát, *befogadó képességét* fejlesszük. Tegyük képessé őket a különböző árnyalatok felfogására, megértésére és *átélésére* is. Világnézeti szempontból sem közömbös, hogy megértessük, érzelmeinkben is érvényesül az ellentétek egysége, egy-egy érzelem vonala a negatív végtelentől a pozitívig terjed:

Azokat az érzelmeket, amelyek egymással (+-) párokat alkotnak, *komplementer érzelmeknek* nevezzük, jellemzőjük, hogy aránylag könnyen szerepet cserélnek: a gyűlölet szeretetbe csaphat át, az antipátia szimpátiába, egyedül a közöny, a közömbös-ség változik meg rendkívül nehezen. A nevelőnek feltétlenül ismernie kell tanítvá-

nyainak érzelmi világát, amelyről különböző élethelyzetekben megfigyelt reakció-
saikból szerezhet megbízható információkat.

A dolgok lényegét veszítjük szem elől, ha nem vesszük figyelembe, hogy ítéle-
teink, elveink, életvitelünk kialakulásában *sokkal nagyobb az érzelmek szerepe*, mint
a tudásé, az intellektuális felismerésé. Örök emberi probléma, hogy az emberek
aránylag könnyen felismerik és megtanulják, mik helyesek, jók, igazak, de ez nem
zavarja őket abban, hogy hétköznapi cselekvéseiket ezektől a tudattartalmaktól füg-
getlen törvények irányítsák. Nem szabad megfélekednünk arról sem, hogy az em-
berek döntő többsége mindig epigon volt, s epigon marad még a kreativitás korszaka-
kában is. Csak kevesek *teremtenek* divatot, a többség mindig a divathoz *igazodik*.

Mindennél fényesebben bizonyítja, hogy minden kornak vannak avantgarde művészei, akik
szétrombolják a régi formákat, és olyan újakat teremtenek, amelyeket minden képzetesebb veréb
utánuk csíripelhet. Nagy előnye, hogy a korszerű, forradalmi, modern forma szolgál utánzásra kor-
szerű, forradalmi, modern látszatot teremthet még a legszürkébb nyárspolgár számára is. Saját
szakmáinkra konkretizálva érdemes megfigyelnünk, hogy elméleti írásaink szókészlete átlag 5-10
évenként változik, de a határokon belül szolgálja azonos: konfrontáció, innováció, kreativitás,
média. stb. Egyszer majd elkészíti valaki ezt a „tudománytörténeti” szótárt is. Ezért nem lehet
elégé hangsúlyozni, milyen jelentősége van a gyermek fejlődésében szűkebb és tágabb körök-
ben egyaránt a kortársi hatásoknak, a közvélemény nyomásának, de alakításának is (vö. Nevelés
és közvélemény, MK. 1978:4. p. 197-204.).

ÉRZELMEK FÜZHETIK az embert más emberekhez, dolgokhoz, élő és élet-
telen tárgyakhoz, úgyszólván mindenhez, ami körülveszi, s ami az életben közvet-
lenül vagy közvetve szerepet játszik. Az érzelmi kapcsolódás természetesen vonzza
magával a másik ember vagy dolog iránt érzett felelősséget is. Érthető pl., hogy
azért szükséges külön programmá tenni a *környezetvédelmet*, mert ember és termé-
szeti környezete között az évezredek természetes érzelmi kapcsolat felbomlott. Sajá-
tosan hamis érzelmek fakadhatnak a parkok szétmúlásából, facsemeték széttördelé-
séből, amint kizárólag emberi képesség a *negatív empátia* is, amelynek megjelenési
formáit széles skálán ismerjük az egyszerű kárörömtől a mások kínzásán érzett kejes
gyönyörig. Olyan jelenségek ezek, amelyeket csírájukban már a gyermekek között is
felfedezhetünk, és szükséges is, hogy idejében felfedezzünk, mielőtt kórossá válhat-
nának. Az örökös pizskálódásban, intrikálódásban gyönyörködő, mások munkáját
akadályozó, eredményeit szétromboló gyermekek már az óvodában kimutatják oroszlán-
körmeiket, és a legostobább álhumanizmus, ha ezekben a tulajdonságokban gyö-
nyörködnénk ahelyett, hogy idejében letörnénk őket. A lényegét nem szabad össze-
tevesztenünk: *a humanista pedagógia szerint csak a gyermeket nem szabad letörnünk*,
rossz tulajdonságait, szokásait nemcsak lehet, de a társadalom és a többi pszichésen
és szociálisan egészséges gyermek védelméhez kell is!

Nem szabad elfelejtenünk, minden eredményre törő nevelés kétirányú tevékeny-
ség: *lebontás és építés*. Az utóbbi években erről sokan megfélekedtek, egyszerűen
egymásra halmozták a különböző, igen gyakran ellentétes hatásokat, ami szükségsze-
rűen vezetett egy sajátos *guano-kultúra* kialakulásához.

Ernst Fischer polgári szociológus vonta le azt a következtetést, hogy a mai nemzedék
egyik nagy problémája, hogy a rázúduló ismeretmeggel képtelen érzelmileg viszonyulni, ezért
egy szemetes kukához hasonlóan rakodnak egymásra bennük a látott ismeretek, a látott krimik,
tévés és utcai reklámok, ismeretterjesztő és pornót népszerűsítő újságok, a tudósok klubja és a
Kék fény információi. Ebből szerinte csak pszichés, érzelmi zűrzavar származhat. Ezért hang-
súlyozzuk: a ma iskolájának nem az információ mennyiségében kell versenyeznie kielé-
tével, hanem *megszűrt és leszűrt*, lehiggadt minőségével. Nem sokat kell tanítania, hanem a lé-
nyegest, de azt jól és szilárdan. A szilárd ismeretek mellett eligazítást szükséges adni a tanuló-
knak az élet bonyolult útvesztőjéhez.

Kevés gondot fordítottunk arra, hogy még a tanulásban, így a tanulmányi eredményekben is meghatározó a gyermekeknek *az egyes tantárgyakhoz fűződő érzelmi viszonya*. Ebből arra is következtethetünk, hogy a különböző pedagógiai, didaktikai feladatokat is csak akkor teljesíthetjük eredményesen, ha a korrekcióra, felzárkóztatásra szoruló gyermek és az adott tantárgy érzelmi viszonyát megváltoztatjuk. A két dolog: tanulási eredmény és a tantárgy szeretete egyébként szoros korrelációt alkot, az eredmények növekedése növeli a szeretetet, a szeretet fokozza az eredményességet. Ezért nem érthetünk egyet azokkal a pedagógusokkal, akik szerint „nem baj, ha a gyermekek utálják őket és tantárgyukat, csak szorgalmasan tanuljanak”. Érvényes a klasszikus mondás, aki „másokat meg akar sirattatni, annak magának is sírnia kell”. Érzelmi viszonyulást csak az tud létrehozni a gyermekek, és egy-egy ismeretkör, foglalkozási forma, viselkedési mód, tantárgy között, aki *magá is érzelmi viszonyban van ezekkel*. Rideg, szenttelen tárgyilagossággal képtelenség a tanulókat lángra gyújtani, ezért vezetett többé-kevésbé nevelési csödbe az egyoldalú intellektualizmusra, *didaktikai racionalizmusra* törekvő oktatás.

Az élet bebizonyította, hogy a különböző oktatástechnikai eszközök lehetnek jók vagy rosszak, hasznosak vagy haszontalanok, a nevelői egyéniséget semmiképp sem helyettesíthetik. Egy technikai eszköz, gép, program vagy teszt segédkezet nyújthat a tanárnak, megkönnyítheti egy felnőtt ismeretszerzését is, az iskolai oktatásban mégis kártékonyvá válik, mihelyt túl kívánja lépni a József Attila programjában megfogalmazott „kezes állat” szerepét. Szükséges, hogy tudományos és a gyakorlati élet által is igazolt igazságként mondjuk ki: egy jó tanár minden *technika nélkül* többet ér, mint egy gyenge társa *a legkorszerűbb technikával*. A nevelés eredményességének meghatározó tényezői:

a) cél- és feladatrendszere;

b) tartalma;

c) a tanári egyéniség és a nevelő közösség színvonala, minden más: módszer, technika csak eszközi jellegű.

A nevelés másik nagy területén *a neveltség* kialakításában az érzelmi nevelést könnyen akadályozhatja a környezet minden normális határt túllépő *szexpropagandája*. A világ rendje, hogy az embereknek nemük is van, s ebből a tényből rendkívüli örömlétezősége, érzelmek származhatnak. Emberi szükségleteink sorába tartoznak: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass!”, de az emberi jelzót csak akkor érdemlik meg, ha nem valakinek a beszűkült életprogramját tartalmazzák, ha mellette érvényesül „A mindenséggel mérd magad!” parancsa is (József A.). A szexuális nevelés lényegét téveszti el ezért, aki biológiai területre szűkíti, s nem ismeri fel: a fiatalok egész érzelmi kultúráját szükséges magasabb szintre emelni. Sokan vallják, Magyarország azért vezet a válási statisztikában, s még azon kívül is annyi a sérült család, mert nálunk a férfiak *érzelmi kultúrája* évszázadok óta messze a nők *érzelmi igényessége* alatt marad, s ez még a szexualitásra is rányomja a bélyegét.

Tanulmányozásra ajánlhatjuk Bácskai Júlia A felvilágosítás sötétjében c. írását (Borsodi Művelődés 1981:4. p. 39–43.), amely rámutat, hogy minden eddigi felvilágosítási törekvés kudarcot vallott. A komplex neveléstől elszakított felvilágosítás csak a vicclapok és az orvosi üzenetek privilégiuma. A szabad szerelem programja épp az érzelmek szabadságáért harcol a szexualitás szabadossága helyett a nemek kapcsolatában. Ebben a szándékban gátolja a pedagógust a környezet „szexuális felhangja” (Secord–Backman: Szociálpszichológia), végül az ifjúság körében egyre jellemzőbbé váló csömör. Ennek egyik ismertető jege *a nosztalgiaüllám* jelensége, amely az egyoldalú érzéket újra a sokoldalú érzelmivel akarja kiszorítani.

Az érzelmi kultúra fejlesztése megköveteli *az igényesség* kibontakoztatását. Az iskola sokat tehet ennek érdekében. Egyik lehetősége, hogy megtaníthatja a gyermeket a szép észrevételére, értékelésére, s benne való *gyönyörködésre*, akár

a természeti környezetben	iskolaudvar, kert, játszótér, park, kirándulások stb.
a másik emberben	megjelenése, arcvonásai, alkata stb.
a viselkedésben	tisztesleges, választékos, de nem mesterkélts beszédstílus, jó modor, illemtudás, fegyelmezettség
a közösségben	összetartásban és összetartozásában, összehangolt, egymást támogató tevékenységében, fegyelmezettségében, amely Makarenko szerint a közösség esztétikája
vagy az emberi alkotásokban jelenjék meg.	zene, építészet, festészet, szobrászat stb. = művészet, ipari, mezőgazdasági alkotások

Lényeges ennek érdekében, hogy az osztályfőnök és minden pedagógus érzékenyen örködjék előbb a nevelőtestületi szoba, azután a tantermek *érzelmi tónusa* fölött. Ezen ne valamilyen absztrakciót értsenek, mert ez a tónus vagy légkör nagyon konkrét tényezőkből fakad:

a) a *bangnemből*, amely az emberek egymás közti érintkezését jellemzi (kellemtelen, parancsoló, goromba vagy kellemes, udvarias, tisztelettudó stb.);

b) az *érintkezési formákból* (udvariassági formák megtartása vagy mellőzése, egymás iránti érdeklődés);

c) *egymás iránti tisztelet* megadásából, megvonásából, tapintat vagy tapintatlanság, egymás értékeinek értékelése, elismerése, hibáinak kijavíttatása stb.), s amelyek együttesen teremtik meg azt a közérzetet, amely alapján az egyik felnőtt vagy gyermekközösségben jól érzik magukat az emberek, a másiktól menekülnek. Ezek határozzák meg, vajon egy közösségre a derűs mosoly vagy a durva röhej jellemző-e. Emberek, dolgok vonzó vagy taszító erőt gyakorolnak-e egymásra. Olyan tényezők ezek, amelyek a munkaintenzitásra és eredményességre is hatással vannak.

A NEVELÉS EGYIK SAJÁTOSÁGA, hogy eredményei *spontán módon* is létrejöhetnek, tervszerű, határozott *célra vezérelt* folyamata viszont nem szükségszerűen vezet el a kívánt eredményhez. Mindez természetes következménye annak, hogy a nevelés:

a) az egyik legnyitottabb társadalmi tevékenység, amelyben az eredmények több tényező összjátékára születnek meg;

b) és mindig *kétpólusú*, amelyben a nevelőtestület szándékait a tanuló elfogadja, elhárítja vagy nyersen visszautasítja. A különböző tartósnak nem függetlenek külső hatásoktól, mert rendszerint azok a gyermekek utasítják el az iskola pozitív hatásait, akik előzőleg már azonosultak valamilyen erősebb családi, környezeti (galéri, banda, csövesek) negatív hatással.

Eredményt az élet minden területén csak az érhet el, aki számol annak törvényszerűségeivel, de azokat nem saját kudarcainak megmagyarázására, hanem tevékenységeinek megváltoztatására használja fel.

A tanulók érzelmi nevelésében csak az a nevelő játszhat szerepet, aki képes:

érdeklődésüket felkelteni	a gyermek érdeklődése rendszerint még csak spontán kíváncsiság, gyorsan csapong, tartósnak csak az köti le, ami érdekes, számára szükséges, s amivel meg tud birkózni. (Ez megszabja az érdeklődés felkeltésének és lekötésének lehetőségét!)
---------------------------	---

az eredmények	megváltoztatják a különböző feladatokhoz való viszonyát, nehézségeikben izgalmas erőpróbát lát, megszereti őket
tanára(i)nak	döntő szerepük van ebben, ha nem osztályzatokat, intőket osztogató ítélőbírókat ismernek meg bennük, hanem olyan felnőtteket, akik segítő kézzel vezetik a cél felé őket,
ehhez elegendhetetlen alapos megismerésük	aki nem elégszik meg nevük tudásával, családi, környezeti helyzetük ismeretét is igényli, feltérképezi hiányait, hátrányait, csalódásait, érzelmi sérüléseiket
és végtelen türelemmel	vezeti őket ebből a helyzetből a több tudás és jobb viselkedés elsajátítása felé, mert minden pedagógusnak egyik legfőbb törekvése, hogy tanítványai
érzelmileg azonosuljanak	a megismert elvekkel, társadalmi, világnézeti, erkölcsi nézetekkel, viselkedési normákkal és módokkal, mert csak ez az érzelmi azonosulás biztosíthatja, hogy értékes
barátok, munkatársak, szerelmeseik, állampolgárok, családfők	váljanak belőlük, akik maguknak és környezetüknek gazdagabbá, tartalmasabbá, szebbé akarják és tudják tenni az életet.

Az érzelmek feszültségívén kell átvezetni a tanulókat, akikkel meg kell értetni, hogy a „sült galambként” szerzett eredmények, örömök nem boldogítják az embereket (figyeljük meg a jutalmak, kitüntetések hatásait!), a kellemes érzelmekért egyéniileg meg kell küzdenie mindenkinek, hogy érezhesse a küzdés élvezetét, a munka örömét, a várakozás feszültségét és az eredményben a beteljesülést. A felnőttnek viszont ügyelnie kell, mert az érzelmeket nemcsak létrehozni, de *kifárasztani* is lehetséges. Ezzel találkozunk, valahányszor „túlfeszítjük a húrt”. A gyerek bizonyítani szeretné, hogy szorgalmasan tanul, jobban viselkedik, de a tanár nem hajlandó észrevenni változását, teljesítményét késvé követi az elismerés, a dicséret stb. A *csalódások* tulajdonképpen nem mások, mint bécsapott vagy kifárasztott érzelmek. Szerencsés az a gyermek, akinek sohasem kell szüleiében és nevelőiében csalódnia.

JR. GERÉB GYÖRGY

Szeged

Az idősebb korosztály pszichológiai sajátosságai és a nevelés

Korunkban egyre nagyobb szerep jut az idősebb korosztálynak. Megnőtt az emberi élet határa, és ez az egész társadalom számára új kérdéseket vet fel. Ezek lehetnek gazdasági, társadalmi, orvosi és pszichológiai problémák egyaránt.

Minket ezúttal az idős korosztály elsősorban mint pszichológiai probléma és ehhez kapcsolódó nevelési közeg érdekel. Napjainkban ugyanis jelentősen áttolódott